

Zeitschrift: Annalas da la Societad Retorumantscha
Herausgeber: Societad Retorumantscha
Band: 58 (1944)

Artikel: Ragurdanzas : zavrar las nursas
Autor: Dolf, Tumasch
DOI: <https://doi.org/10.5169/seals-213615>

Nutzungsbedingungen

Die ETH-Bibliothek ist die Anbieterin der digitalisierten Zeitschriften. Sie besitzt keine Urheberrechte an den Zeitschriften und ist nicht verantwortlich für deren Inhalte. Die Rechte liegen in der Regel bei den Herausgebern beziehungsweise den externen Rechteinhabern. [Siehe Rechtliche Hinweise.](#)

Conditions d'utilisation

L'ETH Library est le fournisseur des revues numérisées. Elle ne détient aucun droit d'auteur sur les revues et n'est pas responsable de leur contenu. En règle générale, les droits sont détenus par les éditeurs ou les détenteurs de droits externes. [Voir Informations légales.](#)

Terms of use

The ETH Library is the provider of the digitised journals. It does not own any copyrights to the journals and is not responsible for their content. The rights usually lie with the publishers or the external rights holders. [See Legal notice.](#)

Download PDF: 05.05.2025

ETH-Bibliothek Zürich, E-Periodica, <https://www.e-periodica.ch>

Ragurdanzas

Zavrar las nursas

Da T. Dolf.

La Muntogna da Schons veva anc avant poc onns duas alps da nursas, Narossa a Nursén. Igl amprem tains cargevin las nursas ainta Narossa, agn quella part da l'alp sut igl Vizan. Vei ancunter miez fanadur faschevin lura midada, navin culla muntanera orase Nursen, en' alpetta tranter igl Bavregn ad igl Runal. Ancunter igl atun turnavin igl blear puspe anaintagiau. Anqual onn stevin tocchen igl davos se Nursén. Lura gnevin da la scargeada gio da Maton, a quels da la Muntogna sura zavravan las lur nursas a Maton. Onns ch'i turnavan ainta Narossa erla la zavrada per l'antiera Muntogna a Donat sella piazza da cumegn sut la tgea digl Landrichter, sco anc ozilgi.

La zavrada era per nus buabs en gi da feasta, en da ques gis da sulegl a legreia, ch'in mai amblida ple. Ena da quellas zavradas mi e stada fetg bagn an mimorgia, a jau vi ampruar da raquintar da quella. Quei e sto la sul' ea, ch'igl era en oter nurser, betga il Franzestg. Propi igl ver Nurser dad alp el adigna sto igl Franzestg, forza miez tschantaner. — El viva anc oz a Ziran, stat alla si tgeaetta gion Islas. Sund tschegi passo ainda Islas a ve via el avant la tgea, dascurrend cugl seas vaschegn. El e propi vagnia vigl, varrà ussa anturn 80 onns. Jau al ve salido sen rumantsch, mo el mi ha nuta ancunaschia ple a raspundia sen tudestg ad anc dumando: «Gönder uf Wergastei?» — «Na, se Maton», dunti jau sensur. Lura hal vurdo na da que dubius ad ha getg nut ple, a jau sund ia anavant. Sund suainter anc sto andriglo, ca ve betga sa do d'ancanuscher. Tgi sa, scha vez anc enea el? Ve qua betga lia far istorgias. Nus s'ancunaschevan schiglio bagn a ple ca bagn, a jau savess raquintar quei a tschei digl Franzestg; vi dantant spargnear

sen en' otreà. Mo gest ignorar igl Franzestg sanin betga, cur ch'in raquinta da la zavrada; perquei veia lia gir que pochet sur dad el.—

Peia, que onn vevin betga gia pria il Franzestg per nurser, se betga pertge. Probabel vevel dumando ampo ple blear pajaglia, ad ils olts sabis alpavogts gli vevan betga lia dar. Ascheia vevin stuia plidir en oter a vevan survagnia en taschegn (bergamasc). Durant la stad vevin udia ple ch'enea, tge stupent nurser ch'in vegi cato. Quel tigni ansemel las nursas! Ear vegel diso ellas, ch'igl gli vommen suainter, sch'el detti me en pér schivels. Quei era propi la vardad. Jau ve via mez, cur nus faschevan fagn sei sut il mir da Nursen, sco el las carmalava cun da schivlar. — Ques taschegns eran propi nursers da professiun.

Gest que onn e la zavrada stada a Maton. Igl era vei ancunter la fegn da settember, remarcablameng ena dumengia. Probabel vevan ils purs or per l'eanda betga gia peada per da quels affaris. Igl steva schiglio dilsez onns anc betga schi mal culla profanaziun da la dumengia sco oz. — Nus vevan strusch fito da marendar, ca's udagn cunenea igl senns grand. «Las nursas vignan!» tunigl sco ord ena bucca. A nus fardagliuns giauador sco 'na bischa a sei sen Val sur la tgea digl Camenisch. Là era en antier pievel, ca spitgeva gnand las nursas, quels da la Muntogna sura, umens a dunnas, mats a mattans, buabs a buabas. Tut ca vurdava aintase pigl trutg las tgoras. A varda, gest sur Salvez nagiau samuantavigl alv a ner, oravant en tarment um a suainter dus tarment umens O tge bi vurdar! Nus buabs zappignevan da las furtegnas. Plan planet ponin disfrantzgear singulas nursas, ca zappan qua a là ord igl muvel, mo schiglio para tut ena tarmenta lavegna ner-alva, ca samova nagio digl trutg. S'avischinand a Val, amplanescha la muntanera or igl antier spazi tranter igl mir da Cresta a la sef da Nurtatsch. Igl era bagn 500—600 nursas. Nus buabs lagn curren ancunter, mo in lubescha betg. Ascheia stuainsa spitgear, tocca igl muvel e qua a sa rasa sur la piazza cun en baschlem, ch'in oda betga ple igl agen pled. Nursas cun tschuts han agl trabiglem pears ils lur pintgs. Ils pintgs, ca han pears las lur mammas fan canera. Igl pastur e resto anavos sper la punt clavo da la Parla, prenda igl seas satg gio da dias ad al metta segl mir dasperas. Anc anzatge, ca palenda ved ena corda posel là. Ussa e igl antier muvel nagiau ad ear ils alpavogts. Egn, gl' ô Banadetg, um sco en culm cun ena barbeta gri-

scha segl mantun, en tarment fest aintaman, ha sen bratsch en beal tschuttet tschec. La mamma stat speras a varda baschland sei segl seas pintget. Sco en general sur la si armada laschel igl ô Bana-detg curren la si igleada sur igl muvel ad igl pievel ca spetga. La malpaztgenztga da la gliad gli para da far en tscheart plascher, a per suainter en' ureala datel l'ansenna da zavràr. Ussa vagl liber! Oravant ils buabs. Igl dat ena tarmenta confusiun. Dus, tres en saglis vei ad aintamiez igl muvel. Qua veanel l'oter alpavogt — se nuda ple, tgi ch'i era — nagiau a tgappa ad egn per las ureglias. «Me plantia, quei mi dess ascheia en beal virivari!» Quei gida. Pintg a grand antscheva ad ancurir lur nursas ruassevlameng. Là tgattel il Gionet la si nursa la stgella, la ambratscha da la legreia a cioma: «Mamma, mamma, varda la nossa ,Nera', via, via dabot!» Plenavei hala la Tinetta survagnia la si gnala grischa a la tigna ved ena tgomba dand stgarps: «Bab, bab, via, jau pos betga taner ple gi!» — Ils carschis ancanuschan betga schi bagn lur glimaris a ston vurdar sella noda, a gliez va ple plan an en da ques muvels. Quels, ca han taglea giavu en toc da l'ureglia per noda ner han ena farcletta, han magari anc ple leav da cattar. Mender vagl per quels, ca han me tagls an ena maniera ner l'otra. Igl ple leav vagl sch'in ha mess aint tessras. Igl atun eni quellas dantand bugent ampo zup-padas alla tarmenta lana. Ea, la lana! Tge duess oz legrar las fem-nas duple ca quellas lanas belteztgas, fegnas, schubras, carschidas sei allas olteztgas? Lanass alvas, lanass alvas sco igl floc la nev, lanass neras sco igl fulegn a tranter anc grischas a fustgas. «Quei e da tunder daman, avanca igl sa tschuffergneschan a' nuegl, lura datigl betga da quellas fadeias cun da lavar sco la parmavera», manegla la Greata, ca e gest agn discurs culla si cumar Duscha. — «Ea, ea, ti has raschun, a jau sund insumma leada, ca nus survagnagn puspe lana da far caltschols ad als buabs (ella ha sis buabs, ascheia ch'in po cumprender, ch'igl dovra fri caltschols).» — Là veanal il Gieri da Lon cun en tarment botsch veader. Igl Tieniet gli cloma: «Qua has ussa en detg glimari, quei dat en detg fartemf da battesem!» (La famiglia digl Gieri ha questa stad samultiplitgea per en stupent buab da culm). Ena tarmenta risada datigl cur ch'igl Cloet, ca ha tgappo igl seas botschun per ena tgomba davos, vean stratg a teara da lez a runo en tochet veiagio pigl zespè. La pipa a la tgapela saglian en toc davent, ad alla fegn stol perfin schar ir

igl botsch. — Veiaiei amiez igl muvel han igl Peader ad igl Tani bunameng satgappo pervea d'ena nursa. Igl han ved las ureglias la madema noda, mo igl Peader taglia anc giau la cuva allas sis. A perveda la cuva datigl quella starmentusa dispetta. Per furtuna clomel cunenea igl mattet dil Tani: «Bab, jau ve catto la nossa!» El ha en bun îl a dovra nuta vurdar sella noda. Dantant en en pèr purs is veiaiei noca la punt la Parla, prendan là quella corda cugl palandrem a paran da visitar tut exactameng. Nus buabs vagn natiral marveglias, tge quei segi a curragn veiaiei. A varda, en' antiera massa ureglias en fermadas veda la corda, adigna duas a duas ansemel. Quei segi las ureglias da las nursas, ca segian idas a pearder, nus veanigl declaro. Quel a tschel tgatta verameng las ureglias da la si nursa ca manca, mo oters puspe betg. In oda qua ear divers menis. Bien ch'igl pastur e betga là. El e ia giau tier gl'ô Banadetg a marenda, a l'onda Meia ha pergues lueja en stupent giantar. — En pur manegia: «Tgi sa, sch'el ha mazzo anquala a fatg barso ner fartemf tutta stad?» «Ea, scha ti cres, ils talianers en betga stgivs, maglian ear otra tgarn sainza fastedi a cun gust.» En oter remarca: «Tgala cun da quellas bagliaffas, quei e en um scoi s'oda, ad igl manca gea agl antier uonn pocas nursas. Sco adigna vignin en pèr troppets ad easser is sei a suravei all' alp da Tschuppegna ad all' alp da Sur a vignan a gnir scrittas or agl figl uffical.» Ussa veanel igl pastur sutansei, a ques discours tgalan. Quels ca han avant en mument do da la bucca, san betga sa far da beals avunda anvears igl nurser a gir, sco el vegi tgiro bagn, sco las nursas segien grassas ad anc oter. — Ascheia ela la gliad! —

Nus turnagn puspe angiau a vurdar, sco i zevran. Igl dat adigna puspe anzatge da niev da ver. Quels da Lon mettan las lur nursas agl lavatèr da la Parla. En pèr ston star trasor sper la sef a vurdar, ca las nursas zavradas saglien betga sur la sef or. Quels da Vargistagn mettan las lur agl nuegl digl Camenisch; ques 30—40 tocs han là plaz avunda. Plan planet parigl, ca la gliad vegi las lur tschuttas, ad igl nurser ad ils alpavogts salojan dad ir anavant cun quellas da la Muntogna sut.

Qua vezi jau discurrend igl ô Banadetg cun meas bab a cugl bab digl meas amitg Gieri. Lura clomin veagiau nus dus. Nus dueien gidar giau cullas nursas gio Donat, schiglio vignin nuta da tener ansemel igl muvel, i vommi tut pils pros ad ers. Quei e na-

tiral sto musica per las nossas ureglias. Ussa egl sto dad ir dabot per en fest a la tgapeala — dilsez tains navin ils buabs anc betga sainza tgapeala or vischnanca, ear sch'i vevan betga gest da las ple bealas. Insumma, nus vagn lura gido giau cullas nursas. Quei nava gioda la Tgeava da Sontg Antoni-Funtanas, Tgeava da Nos a Tgeava da la badugna. Cur nus essan rivos giogl Bot git, hal tugea igl senns grand da Donat. In po cumprender cun tge ambiziun nus dus essan marschos agn Donat culla muntanera, tra la vischnanca ad aintagiau sella plazza da cumegn. En antier pievel e là raduno a retschever las nursas. Ad ussa vagl liber sco se Maton. A nus croda me sei, ca enaparts han tgombas, sco in dovra pils vadeals anstagl cadagnas, da metter aint a las nursas. Quei segi quels da Clugen, nus gini. Dantant ca nus vurdagn tier a que trabiglem veanel na igl ô Banadetg a nus gi: «Ussa, ils meas buabs, saves ir sei a l'ustreia a schar dar anzatge da beber, a qua ves anc en franc paregn. Quei nus ple, saver ir enea a l'ustreia sco ils carschis a pustar da beber, a sch'igl sto gest easser, ear anc da fimar. Nus nagn seiadaint alla tgea digl ô Landrichter ad alla stiva dafora. Là erla da cumegn gea l'ustreia. Nus sa mettagn davo ena da quellas tarmentas mesas lungas a spitgagn, c'anzatgi vigni a surveschi. Vagn stuia spitgear fri gi, a nus vevan propi fom a set, sco buabs an quels onns han. Suainter ena ureala sa earvel igl esch, ad ena dunna aintra. Nus vevan anc mai via quella a natiral fatg en pér ils se per ella. Ch'in lastgi betga far da quei, savevan nus anc alura betg. Mo ear la dunna pareva dad easser ampo surprida da ver qua dus da ques buabs da culm betga gest vastgis dil ple nobel, a bregn-ners, davo la mesa. Tge ca nus leien, hala dumando sen tudestg. Cun ena tarmenta curascha ripundel il Gieri: «Da beber a da maglear, igl ô Banadetg paja!» A quei tut sen tudestg. Jau steva sco segl tgea. Alla scola savevi jau ple bagn tudestg ca el, mo oz vessi betga radetg or gnanc en pled. Ascheia sa'gl ir. Mo basta, la duna ha lia saver, tgi ch'igl ô Banadetg segi, ad il Gieri ha declaro tut fegn a bagn. Faschand bucca da rir, ela la dunna ida giauador a turnada dalunga cun dus tarments glas vign, en pan ad en detg sfarcun caschiel. «Qua ves, ils meas buabs.» Lura ela puspe ida a nuta turnada ple. Quei nus ha gia sco ampo amparmalo. Gest sardar giau ampo da ple cun dus da ques giuvs da la Muntogna sura vessla schon savia. Nus vessan bugent gia raquinto, tgi ca

nus segian propi a tge ca nus vegian schon presto. Mo tge era qua da far oter ca sametter a beber a maglear, a quei vainsa fatg cun gust. Natiral vainsa gl'amprem fatg pringias a sagea il vign. Scha-gea ch'il vign veva nuta extra bun gust (igl gneva dil rest ad easser vign scoi s'oda), ha ni l'egn ni l'oter scho parcorscher anzatge, cuntrari, mintgegn ha getg: «Taun, tge vign!» Il prinzipal era, ca nus savevan ear all' ustreia a far sco ils carschis. Tant miglier erel igl caschiel, a nus vagn dusto la nossa fom a set a scho davos me en cantunet pan. Vagn gnanc vurdo ple orda faneastra, sco i zevran las nursas, essan lavos sei ad is digl esch sura or. Strusch ca nus essan stos or. avant la tgea, gil igl Gieri cun ena curiusa vusch: «Tei, jau sund pergues sturn, igl mi para tut da que tscheart.» «Mo jau ear», dunti per risposta, «lagn gest ir ansei; scha's nagn giau sella piazza, nus rini anc or». Getg a fatg. Mo quei e sto en greav viedi. Anzaco essan rivos tocca se Nos. La vainsa safiers agn l'earva a sadurmento. Ea nus eran betga disos da beber vign! Bavrandas dulschas per la gianira, sco igl dat oz, vevin da lez tains anc betg, ad igl gneva bagn fatg fri anqual putgea anviers unfants cun bavrandas alcoholicas. Jau ve da que gi annà gi a liang betga pudia star or il vign a bad anc oz poc per el...

Il senns d'Ava Mareia da Maton ha dasdo il meas amitg a lez allura me. Ils tgeas eran anc ampo greavs, mo nus vagn tuttegna sa fatg or dils pes, per ca nus rivaïen a tgea avanca igl segi megna stgir.